



Klinik Olmayan Örneklemde Beş Faktör Kişilik Envanteri Belirti Tarama Amaçlı Kullanılabilir mi?: Ön Çalışma

Arkun Tatar * Tezan Bildik **

Gaye Saltukoğlu *** Münevver Güler Dinçel ****

Özet

Bu çalışmada, Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin (5FKE) klinik olmayan örneklemde tarama amaçlı olarak kullanılıp kullanılamayacağı incelenmiştir. Çalışmaya 18-54 yaşları arasında 103 kadın (%62,4), 62 erkek (%37,6) olmak üzere toplam 165 kişi katılmıştır. Kullanılan ölçeklerin içtutarlılık katsayıları, 5FKE'nin faktörlerinin 0,85-0,94, Belirti Tarama Listesi'nin (SCL-90-R) alt ölçeklerinin ise 0,69-0,91 arasında gerçekleşmiştir. SCL-90-R'nin üç genel alt boyutunun 5FKE'nin faktörleri ile Pearson korelasyon katsayıları ise şu şekildedir. Genel Belirti Düzeyi'nin Gelişime Açıklık ile -0,17, Öz-Denetim / Sorumluluk ile -0,28, Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik ile -0,35 ve Duygusal Tutarsızlık ile 0,65 düzeyinde; Pozitif Belirti Toplamı'nın Gelişime Açıklık ile -0,10, Öz-Denetim / Sorumluluk ile -0,20, Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik ile -0,23 ve Duygusal Tutarsızlık ile 0,57 düzeyinde; Pozitif Belirti Düzeyi'nin Gelişime Açıklık ile -0,14, Öz-Denetim / Sorumluluk ile -0,28, Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik ile -0,33 ve Duygusal Tutarsızlık ile 0,51 düzeyinde korelasyon katsayıları gösterdiği belirlenmiştir. 5FKE'nin Dışadönüklük faktörü, hem Genel Belirti Düzeyi, hem Pozitif Belirti Toplamı hem de Pozitif Belirti Düzeyi ile istatistiksel düzeyde anlamsız ve düşük korelasyon göstermiştir. SCL-90-R'nin üç genel alt boyut toplam puanını yordamak için regresyon analizi yapılmış ve her üç alt boyut toplam puanını yordamada da sadece Duygusal Tutarsızlık faktör puanının istatistiksel düzeyde anlamlı olduğu görülmüştür. Bu çalışma klinik olmayan örneklemde 5FKE'nin özellikle de "Duygusal Tutarsızlık" faktörünün tarama amaçlı kullanılabilmesine ilişkin olarak ipucu sağlamıştır. Ancak konunun daha detaylı incelenmesinin gerekli olduğunu da göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Kişilik, belirti ve bulgular, duygulanım semptomlar, beş faktör kişilik envanteri, SCL-90-R

* Yrd. Doç. Dr., FSM Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul/Türkiye, arkuntatar@yahoo.com

** Doç. Dr., Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi Anabilim Dalı, İzmir/Türkiye, tezanbildik@yahoo.com

*** Yrd. Doç. Dr., FSM Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul/Türkiye, sgaye983@hotmail.com

**** Yrd. Doç. Dr., FSM Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul/Türkiye, mgdince@hotmail.com

Could Five Factor Personality Inventory Be Used for The Purpose of Symptom Screening in a Non-Clinical Sample?: A Preliminary Study

Abstract

This study investigated whether Five Factor Personality Inventory (5FKE) can be used for symptom screening purposes in a non-clinical sample. A total of 165 people 103 women (62.4%) and 62 men (37.6%) between the ages of 18-54 years participated in the study. The internal consistency for factors of 5FKE was found between 0.85 and 0.91, while for sub-scales of Symptom Checklist (SCL-90-R) it was between 0.69 and 0.91. Correlation coefficients between three sub-scales of SCL-90-R and the factors of 5FKE were as follows: Global Severity Index correlations with Openness to Experience was -0.17, with Conscientiousness 0.28, with Agreeableness -0.35, and with Emotional Instability it was 0.65; Positive Symptom Total correlations with Openness to Experience was -0.10, with Conscientiousness -0.20, with Agreeableness -0.23, and with Emotional Instability it was 0.57; Positive Symptom Distress Index correlations with Openness to Experience was -0.14, with Conscientiousness -0.28, with Agreeableness -0.33, and with Emotional Instability it was 0.51. Extraversion factor of 5FKE showed insignificant and weak correlations with all three sub-scales of SCL-90-R. Regression analysis calculated to infer total scores of three sub-scales of SCL-90-R showed that only the factor score of Emotional Instability inferred the total score of Global Symptom Index of SCL-90-R significantly. The results of this study gave clues that the 5FKE particularly “Emotional Instability” factor could be used for screening purposes in a non-clinical sample. However, the results also revealed that the issue should be investigated in more detail.

Keywords: Personality, signs and symptoms, affective symptoms, five factor personality inventory, SCL-90-R

Giriş

Günümüzde kişilik psikolojisi, psikolojinin önemli ve klasik bir alt alanını oluşturmaktadır. Ancak bugün kişiliğin tek bir tanımını yapmak mümkün değildir.¹ Geçen yüzyılın ikinci yarısında bu alanda yapılan tartışmaları, bir yanda ayırıcı kişilik özelliklerinin (traits) temel alındığı ve kişiliği etkin biçimde sınıflandırma çabalarının, diğer yanda ise davranışın belirlenmesinde ve tanımlanmasında durumsal özellikleri öne çıkaran yaklaşımların (states / person-situation) oluşturduğu görülmektedir.² Bugün kişilik kuramcılarının birçoğunun davranışı hem kişisel hem de durumsal faktörlerle açıklamaktan yana oldukları görülmektedir.³ Ayrıca kişilik özellikleri yaklaşımını açıklamaya çalışan görgül (ampirik) çalışmaların dışında, görgül yaklaşımlarla, kavramsal yapıyı birlikte öneren karışık sınıflamalar da literatürde yer almaktadır.⁴

Francis Galton insanların gösterdikleri bireysel farklılıkların dünyadaki bütün dillerde kodlanmış olacağını ve bunun da dilde sözcükler halinde görüleceğini belirtmiştir. Bu bakış açılarından hareketle psikologlar dili, kişilerin fenotipik (dışsal, görünen özellikler (phenotypic)) özelliklerini ayırt etmede kullanmaya başlamışlardır.⁵

Literatürde ilk kez “beş faktör” (five factor) tanımının, William McDougall’ın 1932 yılında bir yazısında geçirdiği belirtilmektedir. Digman, McDougall’ın beş faktörü, zeka, karakter, mizaç, kabiliyet ve huy olarak belirttiğini aktarmaktadır.⁶ 1934 yılında da Thurstone’ın ilk kez pratik ve görgül çalışmasında bugünkü yapısı ve içeriğiyle beş faktörlü yapıyı elde etmiş olduğu bildirilmektedir. Donald

- 1 G. Hampson Saucier, S. E., - Goldberg, L. R., “Cross-language studies of lexical personality factors”. In SE Hampson (Ed.), *Advances in personality psychology*, Volume 1. Hove, England, Psychology Press, 2000, s. 1-36.; H. S. Friedman,., - Schustack, M. W. *Personality: Classic theories and modern research* (5th Ed.). Boston, MA, Pearson: Allyn & Bacon, 2012, s. 1-22.
- 2 R.C. Carson, “Personality”, *Annual review of psychology*, 40(1), 1989, s. 227-248.; Chaplin, W. F., John, O.P., - Goldberg, L. R. “Conceptions of states and traits: dimensional attributes ideals as prototypes”, *Journal of personality and social psychology*, 54(4), 1988, s. 541-557.; Pervin, L. A., “Personality- current controversies, issues and directions”, *Annual review of psychology*, 36(1), 1985, s. 83-114.; Pervin, L. A., - Cervone, D. *Personality: theory and research* (11th edition). Hoboken, NJ: John Wiley and Sons, 2010, s. 1-31.
- 3 Carson, a. g. m., s. 227-248.; Chaplin, John, Goldberg, a. g. m., s. 541-557.
- 4 A. H. Buss, , - S. E. Finn, “Classification of personality traits”, *Journal of personality and social psychology*, 52(2), 1987, s. 432-444.
- 5 L. R. Goldberg, “The structure of phenotypic personality traits”, *American psychologist*, 48(1), 1993, s. 26-34.; Goldberg, L. R., - Saucier, G. “So what do you propose we use instead? A reply to block”, *Psychological Bulletin*, 117(2), 1995, s. 221-225.; Wiggins, J. S., “A psychological taxonomy of trait-descriptive terms: The interpersonal domain”, *Journal of personality and social psychology*, 37(3), 1979, s. 395-412.
- 6 J. M. Digman, “Personality Structure: Emergence of the five factor model” *Annual review of psychology*, 41(1), 1990, s. 417-440.

Fiske'in ise 1949 yılında ilk kez bugünkü beş faktör yapısına yakın bilinen ilk beş faktör tanım ve isimlendirmesini yaptığı aktarılmaktadır.⁷

Kişilik kuramı, ismini, görgül araştırmalarla kişiliği sınıflandırma çalışmaları sonucunda elde edilen beş ayrı faktör elde edilmesinden almaktadır. Bu beş faktörle temsil edilen kişilik özellikleri sınıflandırma modeline de "Beş Faktör Modeli- 5FM" (Five Factor Model-5FM) denilmektedir.⁸ Bu beş faktör, Dışadönüklük (Surgency / Extroversion), Uyumluluk (Aggreeableness), Sorumluluk (Conscientiousness), Duygusal Dengelilik (Emotional Stability / Neuroticism) ve Deneyime Açıklık, Zeka ya da Kültür (Openness to Experience / Intellect / Culture) olarak isimlendirilmektedir.⁹

Dışadönüklük faktörünü araştırmacılar, sosyal, sevecen, arkadaş canlısı, konuşkan, girişken, iddialı ve dış dünyaya açık,¹⁰ baskın ve aktif,¹¹ neşeli, konuşkan ve sosyal,¹² hırslı olarak tanımlamışlardır.¹³ Johnson ve Ostendorf neşeli, enerjik, istekli, arkadaş canlısı gibi sıfatların pozitif olarak, dikkatsizlik, düşüncesizlik gibi özelliklerin de negatif olarak bu faktör içerisinde yer aldıklarını bildirmişlerdir.¹⁴ Hogan, faktörün sosyallik ve girişkenlik olarak ikiye ayrılması gerektiğini,¹⁵ McCrae, dışadönüklüğün dürtüsellik yönünün daha kuvvetli ilişkiler gösterdiğini,¹⁶ MacDonald da dışadönüklerin ödüle duyarlı olduklarını belirtmişlerdir.¹⁷

7 Goldberg, *a. g. m.*, s. 26-34.

8 Goldberg, *a. g. m.*, s. 26-34.; Digman, *a. g. m.*, s. 417-440.; Goldberg, L. R., "An alternative "Description of personality": The big-five factor structure", *Journal of personality and social psychology*, 59(6), 1990, s. 1216-1229.; Goldberg, L. R., "The development of markers for the big-five factor structure", *Psychological Assessment*, 4(1), 1992, s. 26-42.

9 Goldberg, *a. g. m.*, s. 26-34.; Peabody, D., - Goldberg, L. R., "Some determinants of factor structures from personality-trait descriptors", *Journal of personality and social psychology*, 57(3), 1989, s. 552-567.; McCrae, R. R., - John, O. P., "An introduction to the five-factor model and its applications", *Journal of Personality*, 60(2), 1992, s. 175-215.

10 R. R. McCrae - Costa, P. T., "Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers", *Journal of personality and social psychology*, 52(1), 1987, s. 81-90.

11 Goldberg, *a. g. m.*, s. 26-42.

12 Digman, *a. g. m.*, s. 417-440.

13 K. L. York - John, O. P., "The four faces of eve: A typological analysis of women's personality at midlife", *Journal of personality and social psychology*, 63(3), 1992, s. 494-508.

14 J. A. Johnson - Ostendorf, F., "Clarification of the five-factor model with the abridged big-five dimensional circumplex", *Journal of personality and social psychology*, 65(3), 1993, s. 563-576.

15 R. T. Hogan, "A socioanalytic theory of personality" In M. M. Page (Ed.), 1982 *Nebraska symposium on motivation*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1983, s. 55-89.

16 R. M. McCrae, "Interactions in predicting mood from extraversion and neuroticism", *Journal of personality and social psychology*, 66(3), 1994, s. 570-578.

17 K. MacDonald, "Evolution, the five-factor model and levels of personality", *Journal Of Personality*, 63(3), 1995, s. 525-567.

Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik faktörü, dürüstlük, başkalarını düşünme, cömertlik, kibarlık, hoşgörülülük, fedakarlık, uyumluluk, itaatlilik, merhametlilik, alçak gönüllülük ile yani bir anlamda ahlaki değerleri yansıtan bir faktör olarak tanımlanmıştır. Araştırmacılar, yumuşak başlılığı yüksek olanların sakin ve heyecandan uzak durma eğiliminde olduklarını bildirmişlerdir.¹⁸ Araştırmacılar kendini kontrol etme eğiliminin, kişisel ihtiyaçlarını, dürtülerini aşırı baskılamanın,¹⁹ kadınsılığın,²⁰ sevgi, ilgi, şefkat gösterme, hoşlanma gibi olumlu ilişkiler kurmanın bu faktörün bir ucuna ait tipik özellikler olduğuna değinmişlerdir.²¹ Başka araştırmacılar ise saldırganlık ve düşmanlığa yatkınlığın,²² çatışmacı, katı, güvensiz, şüpheli, inatçı, kaba ve işbirliğine yanaşmama gibi özelliklerin de diğer ucuna ait özellikler olduğunu belirtmişlerdir.²³

Öz-Denetim / Sorumluluk faktörünün azimli, vicdanlı, sorumlu, düzenli, dakik, kurallara bağlı, başarı kazanma güdüsü olan, öz disiplinli, sabırlı, planlı, programlı, dikkatli, temiz, tutumlu, titiz, tedbirli ve çalışkan olma gibi özelliklerle belirginleştiği bildirilmiştir.²⁴ Faktörün, aşırı titizlik, ahlaki tutuculuk, gereksiz tedbirlilik gibi düşük ucunun negatif, başarı motivasyonu, sebatkarlık, kararlılık gibi yüksek ucunun pozitif özellikler gösterdiği bildirilmiştir. Faktörün düşük ucunun tembelliği, erteleme eğilimini ve bunlara bağlı hayal kırıklıkları yaşama-yı, bu yönüyle de nörotizm ile ilişkili olmayı içerdiğine de dikkat çekilmiştir.²⁵

-
- 18 P. T. Costa - McCrae, R. R., "From catalog to classification: Murray's needs and five-factor model", *Journal of personality and social psychology*, 55(2), 1988, s. 258-265.; Costa, P. T., - McCrae, R. R. "Domains and facets: Hierarchical personality assessment using the revised NEO personality inventory", *Journal Of Personality Assessment*, 64(1), 1995, s. 21-50.; McCrae, R. R., - Costa, P. T., "Recalled parent-child relationship and adult personality", *Journal Of Personality*, 56(2), 1988, s. 417-434.; McCrae, R. R., - Costa, P. T., "Reinterpreting the myers-briggs type indicator from the perspective of the five-factor model", *Journal Of Personality*, 57(1), 1989, s. 17-40.; McCrae, R. R., "Creativity, divergent thinking and openness to experience", *Journal of personality and social psychology*, 52(6), 1987, s. 1258-1265.
- 19 York, John, *a. g. m.*, s. 494-508.
- 20 Johnson, Ostendorf, *a. g. m.*, s. 563-576.
- 21 MacDonald, *a. g. m.*, s. 525-567.
- 22 MacDonald, *a. g. m.*, s. 525-567.
- 23 R. R. McCrae - Costa, P. T., "The structure of interpersonal traits: Wigginn's circumplex and the five factor model" *Journal of personality and social psychology*, 56(4), 1989, s. 586-595.
- 24 Johnson, Ostendorf, *a. g. m.*, s. 563-576.; Costa, McCrae, *a. g. m.*, s. 21-50.
- 25 McCrae, Costa, *a. g. m.*, s. 586-595.; P. T. Costa, - McCrae, R. R., "Personality in adulthood: A six-year longitudinal study of self-reports and spouse ratings on the NEO personality inventory", *Journal of personality and social psychology*, 54(5), 1988, s. 853-863.; Costa, P. T., - McCrae, R. R., "Primary traits of eysenck's P-E-N system: Three and five factor solutions", *Journal of personality and social psychology*, 69(2), 1995, s. 308-317.; McCrae, R. R., - Costa, P. T., "Rotation to maksimize the construct validity of factors in NEO personality inventory", *Multivariate Behavioral Research*, 24(1), 1989, s. 107-124.; McCrae, R. R., - Costa, P. T., "Personality trait structure as a human universal", *American psychologist*, 52(5), 1997, s. 509-516.; McCrae, R. R., "Moderated analyses of longitudinal personality stability", *Journal of personality and social psychology*, 65(3), 1993, s. 577-585.

Faktör, başarı isteği,²⁶ hazzı erteleyebilme, sevimsiz iş ve görevlerde sabır gösterebilme başarısı, detaylara dikkat etme becerisi, sorumlu ve güvenilir olma ile tanımlanmıştır.²⁷

Duygusal Tutarsızlık faktörü, McCrae ve Costa'ya göre kaygılı, öfkeli, depresif, dürtüsel, kırılgan, endişeli, sıkılgan, kendine güvensiz ve sınırlı gibi özellikler içermektedir ve nörotik bir yapıya işaret etmektedir. Araştırmacılara göre bu faktörde yüksek yük alma bir takım psikolojik bozukluklara işaret etmektedir.²⁸ Faktör, yukarıda belirtilen olumsuz duygular nedeniyle farklı araştırmacıların kapsamı üzerinde en kolay uzlaşmaya vardıkları faktör olarak belirtilmiştir. Faktörün olumsuz duygulanımlar dışında, gerçekçi olmayan düşünceler ve savunma mekanizmalarındaki yetersizliklerle birlikte olumsuz düşünce ve davranışları da içerdiği bildirilmiştir.²⁹ Ayrıca McFatter nörotiklerin, literatürde uyarıcılara karşı hassas kişiler olarak tanımlandığını belirtmiştir.³⁰

Gelişime Açıklık faktörünün içeriğinden dolayı, bazı araştırmacılara göre kültür, diğer bazı araştırmacılara göre ise zeka olarak isimlendirilmesi gerektiği bildirilmektedir.³¹ Faktör, bir ucuyla, analitik, meraklı, yaratıcı, bağımsız, geleneksel olmayan, kendine özgü, hayal gücü kuvvetli, ilgileri geniş, cesur, değişikliği seven, sanatsal düşünen, doğal, açık fikirli, hareketli, hür düşünceli, kültürlü, estetik bakış açısına sahip ve zeki olarak tanımlanmıştır. Ancak faktörde belirtilen zekanın düzeyinin değil, sunumunun ve gösterilme biçiminin olduğu bildirilmiştir.³²

Kişilik ölçümünde, duygusal denge faktöründe yüksek puan almanın, umutsuzluğa, depresyona, olumsuz düşünce ve davranışlara, bazı psikolojik bozukluklara, gerçek dışı düşüncelere, başa çıkma mekanizmalarındaki başarısızlık ve yetersizliklere işaret ettiği belirtilmiştir.³³ Kişilik ölçümünde duygusal dengenin,

26 J. M. Digman, - Inouye, J., "Further specification of the five robust factors of personality", *Journal of personality and social psychology*, 50(1), 1986, s. 116-123.

27 MacDonal, a. g. m., s. 525-567.

28 Costa, McCrae, a. g. m., s. 21-50.; Costa, McCrae, a. g. m., s. 308-317.; McCrae, R. R., - Costa, P. T., "Updating norman's "adequate taxonomy": Intelligence and personality dimensions in natural language and in questionnaires", *Journal of personality and social psychology*, 49(3), 1985, s. 710-721.; McCrae, R. R., - Costa, P. T., "The NEO personality inventory: Using the five factor model in counseling", *Journal Of Counseling and Development*, 69(4), 1991, s. 367-372.

29 McCrae, Costa, a. g. m., s. 81-90.

30 McFatter, a. g. m., s. 570-578.

31 Buss, Finn, a. g. m., s. 432-444.; McCrae, Costa, a. g. m., s. 81-90.; Digman, Inouye, a. g. m., s. 116-123.; McCrae, Costa, a. g. m., s. 710-721.

32 Costa, McCrae, a. g. m., s. 21-50.; McCrae, Costa, a. g. m., s. 710-721.

33 McCrae, Costa, a. g. m., s. 81-90.; Costa, P. T., - McCrae, R. R., "Neuroticism, somatic complaints, and disease: Is the bark worse than the bite", *Journal Of Personality*, 55(2), 1987, s. 299-316.; Whittington, J. E., - Huppert, F. A., "Neuroticism, psychiatric symptoms and life events", *Personality And Individual Differences*, 24(1), 1998, s. 97-107.

psikolojik bozuklukların tanısı için zihinsel dayanıklılığın ölçüsü olarak klinik ölçüm olarak kullanılabilceği de dile getirilmiştir.³⁴ Bu doğrultuda kişilik testleri belirti saptama amacıyla da kullanılabilir görünmektedir. Ancak bu tür kullanımın önce kuramsal temelini, daha sonra da kullanışlılığının gösterilmesine ihtiyaç vardır. Ayrıca belli hedef gruplar üzerinden yürütülebilecek bu türden çalışmaları, kişilik testleri için bir tür geçerlilik çalışması olarak da görmek mümkündür. Bu araştırmada da Beş Faktör Kişilik Modeli'ne dayalı bir ölçme aracı olarak Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin (5FKE) klinik olmayan örnekleme tarama amaçlı olarak kullanılıp kullanılamayacağını gösterilmesi amaçlanmıştır. Ölçeğin, özellikle "Duyusal Tutarsızlık" faktörünün, belirti taramada oynayacağı rolün incelenmesi çalışmanın öncelikli hedefini oluşturmaktadır.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmaya, basit seçkisiz yöntemle alınan ve araştırmacılar tarafından ulaşılabilen, araştırmanın yapıldığı tarihte ya da öncesinde psikolojik ve/veya psikiyatrik tedavi görmediğini belirten 18-54 yaşları arasında (ortalama=26,13; s=7,13 yıl) 103 kadın (%62,4), 62 erkek (%37,6) olmak üzere toplam 165 kişi katılmıştır. Ayrıca 2 kişinin (bir kadın bir erkek) verisi de uygulamanın sonunda çalışmaya katılmaktan vazgeçmeleri nedeniyle değerlendirme dışı tutulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE)

Beş Faktör Kişilik Modeli'ne dayalı olarak geliştirilmiş kişilik ölçüm aracı, 1 (Tamamen Uygun) ile 5 (Hiç Uygun Değil) arasında beşli Likert olarak puanlanan 220 sorudan oluşan bir envanterdir.³⁵ Envanter, beş temel faktör ve bu faktörler altında yer alan on yedi alt boyut üzerinden puanlanmaktadır. Bu çalışmada ayrıntıya girmemek amacıyla sadece beş temel faktör puanları alınarak karşılaştırmalarda kullanılmıştır.

Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)

İlk adı "The Hopkins Symptom Checklist (HSCL-90)", sonraki adı "Derogatis Symptom Checklist" olan, son olarak da gözden geçirme değişikliği ile adı

34 P. Hills - Argyle, M. "Emotional stability as a major dimension of happiness", *Personality And Individual Differences*, 31(8), 2001, s. 1357-1364.

35 O. Somer - Korkmaz, M., - Tatar, A., "Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin Geliştirilmesi I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması", *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 2002, s. 21-33.; Somer, O., Korkmaz, M., - Tatar, A., *Kuramdan Uygulamaya Beş Faktör Kişilik Modeli Ve Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE)*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yayın No: 128, İzmir, 2004, s. 45-66.

“Symptom Checklist-90-Revised (SCL-90-R)” yapılan Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)³⁶ Dağ tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.³⁷ “Kendini değerlendirme” türü psikiyatrik belirtileri tarama aracı olan ve ters yönlü maddesi bulunmayan ölçek 0 (Hiç) ile 4 (İleri Derecede) arasında, beşli Likert cevaplanan 90 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten, 0-4 arasında puanlanan “Genel Belirti Düzeyi (Global Symptom Index-GSI)”, 0-90 arasında puanlanan “Pozitif Belirti Toplamı (Positive Symptom Total-PST)” ve 0-4 arasında puanlanan “Pozitif Belirti Düzeyi (Positive Symptom Distress Index-PSDI)” belirlenebilmektedir. Bunların dışında, ölçeğin, tümü 0-4 arasında puanlanan, “Somatizasyon (SOM)”, “Obsessif-Kompulsif Belirtiler (O-C)”, “Kişilerarası Duyarlılık (INT)”, “Depresyon (DEP)”, “Kaygı (ANX)”, “Öfke-Düşmanlık (HOS)”, “Fobik Anksiyete (PHOB)”, “Paranoid Düşünce (PAR)”, “Psikotizm (PSY)” olmak üzere dokuz alt ölçeği ve bu alt ölçeklere girmeyen maddelerden oluşan “Ek Ölçeği” bulunmaktadır.³⁸

İşlem Yolu

Araştırmanın uygulaması araştırmacılar tarafından bireysel uygulamalarla dört aylık bir süre içerisinde İstanbul ilinde yürütülmüştür. Katılımcılara “bilimsel bir araştırmaya” katılmak isteyip istemedikleri sorulmuş ve kabul edenlere “kendini değerlendirme ölçeği” türünden olan uygulama formları verilmiştir. Katılımcılar, 5FKE, SCL-90-R ve sosyodemografik özellikleri belirlemek için oluşturulmuş anket formunu kendileri doldurmuşlardır. İsteyen katılımcıların, uygulamayı yarıda bırakmalarına izin verilmiş ve bir kişinin formları doldurması yaklaşık bir saat sürmüştür.

Verilerin Analizi

Çalışmanın, tarama amaçlı ve iki ölçme aracının karşılaştırılması amacıyla yürütülen bir araştırma olması nedeniyle verilerin analizinde iki ölçme aracının birbirleri ile uyum düzeylerini belirlenmeye yönelik olarak iki ölçme aracından elde edilen puanlar arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiş-

36 Ö. Aydemir- Köroglu, E., *Psikiyatride Kullanılan Klinik Ölçekler. Hekimler Yayın Birliği*, Ankara, 2000, s. 33-40.; Derogatis, L. R., “SCL-90-R administration, scoring and procedures manual-II”, *Clinical Psychometric Research*, Towson, MD, 1983, s. 1-61.; Derogatis, L. R., Lipman, R. S., Rickels, K., Uhlenhuth, E. H., - Covi, L., “The Hopkins symptom checklist (HSCL): A self-report symptom inventory”, *Behavioral science*, 19(1), 1974, s. 1-15.; Steinberg, M., Barry, D. T. Sholomskas, D., - Hall, P., “SCL-90 symptom patterns: Indicators of dissociative disorders”, *Bulletin of The Menninger Clinic*, 69(3), 2005, s. 237-249.

37 İ. Dağ, “Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)’nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliliği”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2(1), 1991, s. 5-12.

38 Aydemir, Köroglu, a. g. m., s. 33-40.; Dağ, a. g. m., s. 5-12.; Öner, N., *Türkiye’de Kullanılan Psikolojik Testlerden Örnekler: Bir Başvuru Kaynağı* (Genişletilmiş 2. Baskı). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 748-751.

tir. Ayrıca SCL-90-R'nin genel toplam puanlarının yordanmasında 5FKE'nin faktör puanlarının etkisini belirlemek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Bunun yanında bulgular kısmında ölçeklerin, bu çalışmada gerçekleştirilen genel, faktör ve alt ölçek iç tutarlılık analiz sonuçlarına ve katılımcı grubun sosyo-demografik özelliklerine yönelik bilgilere de yer verilmiştir.

Bulgular

Çalışma verilerine göre katılımcıların eğitim durumları %3,6'sı ilk okul (n=6), %7,3'ü orta okul (n=12), %30,9'u lise (n=51) ve %58,2'si üniversite (n=96) mezunudur. Medeni durum özelliğine göre dağılımları ise şu şekildedir. Katılımcıların %74,5'i bekar (n=123), %23'ü evli (n=38) ve %1,8'i de (n=3) duldur. 1 kişi ise medeni durumunu (%0,6) belirtmemiştir. Katılımcılar gelir durumlarını ise %6,7 kötü (n=11), %57,6 orta (n=95) ve %29,7 (n=49) oranında iyi olarak tanımlamıştır. 10 kişi (%6,1) ise gelir durumunu belirtmemiştir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Özelliklerinin Dağılımı

Değişkenler	Gruplar	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	103	62,4
	Erkek	62	37,6
Eğitim Durumu	İlkokul	6	3,6
	Orta Okul	12	7,3
	Lise	51	30,9
	Üniversite	96	58,2
Medeni Durum	Bekar	123	74,5
	Evli	38	23,0
	Dul	3	1,8
	Belirtmeyenler	1	,6
Gelir Durumu	Kötü	11	6,7
	Orta	95	57,6
	İyi	49	29,7
	Belirtmeyenler	10	6,1
	Toplam		165

Çalışmada kullanılan iki ölçme aracının faktör ve alt ölçeklerine ilişkin iç-tutarlılık analizleri yapılmış ve Cronbach Alpha katsayıları Tablo 1'de gösterilmiştir. Sonuçlara göre içtutarlılık katsayılarının, 5FKE'nin faktörlerinin 0,85 ile 0,94 arasında, SCL-90-R'nin genel toplamının 0,97, alt ölçeklerinin ise Ek Ölçek dahil olmak üzere 0,69 ile 0,91 arasında olduğu görülmüştür (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. 5FKE ve SCL-90-R'nin İçtutarlılık Analiz Sonuçları

Ölçekler	Faktör, Genel Toplam ve Alt Ölçekler	Cronbach Alpha
5FKE	Dışadönüklük	0,85
	Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik	0,88
	Öz-Denetim / Sorumluluk	0,91
	Duygusal Tutarsızlık	0,94
	Gelişime Açıklık	0,87
SCL-90-R	Genel Belirti Düzeyi	0,97
	Somatizasyon	0,89
	Obsessif-Kompulsif Belirtiler	0,83
	Kişilerarası Duyarlılık	0,84
	Depresyon	0,91
	Kaygı	0,87
	Öfke-Düşmanlık	0,87
	Fobik Anksiyete	0,82
	Paranoid Düşünce	0,74
	Psikotizm	0,79
	Ek Ölçek	0,69

Sonuçlara göre 5FKE'nin beş faktör toplam puanları ile SCL-90-R'nin hem genel toplam puanları hem de alt ölçek toplam puanları arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile incelenerek Tablo 2'de verilmiştir. SCL-90-R'nin hem genel toplam puanları hem de alt ölçek puanları ister düşük düzeyde ister yüksek düzeyde olsun, Duygusal Tutarsızlık faktörü ile pozitif, diğer faktörler ile negatif yönlü ilişki ortaya koymuşlardır. Bu durum 5FKE'nin faktörlerinin puanlama şeklinden kaynaklanmaktadır. Çünkü 5FKE'nde Duygusal Tutarsızlık faktöründe yüksek puan yüksek duygusal tutarsızlığa işaret edecek şekilde puanlanmaktadır.

Sonuçlara göre SCL-90-R'nin Genel Belirti Düzeyi ile 5FKE'nin faktörleri arasında, sırasıyla Gelişime Açıklık ile -0,17, Öz-Denetim / Sorumluluk ile -0,28, Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik ile -0,35 ve Duygusal Tutarsızlık ile 0,65 düzeyinde anlamlı korelasyon katsayıları belirlenmiştir. Pozitif Belirti Toplamı ve Pozitif Belirti Düzeyi'nin faktörlerle korelasyon düzeyleri de benzer şekildedir. Pozitif Belirti Toplamı'nın yine sırasıyla Gelişime Açıklık ile -0,10, Öz-Denetim / Sorumluluk ile -0,20, Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik ile -0,23 ve Duygusal Tutarsızlık ile 0,57 düzeyinde, Pozitif Belirti Düzeyi'nin Gelişime Açıklık ile -0,14, Öz-Denetim / Sorumluluk ile -0,28, Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik ile -0,33 ve Duygusal Tutarsızlık ile 0,51 düzeyinde anlamlı korelasyon katsayıları gösterdiği görülmüştür. SCL-90-R'nin üç genel toplam puanının üçü de Dışadönüklük ile istatistiksel düzeyde anlamsız ve düşük korelasyonlar ortaya koymuşlardır.

SCL-90-R'nin alt boyutları üzerinden yapılan incelemede tüm alt boyutların,

genel toplam puanlar gibi Dışadönüklük faktörü ile istatistiksel düzeyde anlamsız ve düşük korelasyon gösterdikleri, Gelişime Açıklık faktörü ile bazı alt boyutlarda anlamsız korelasyon düzeyleri görülmesine karşın, Kişilerarası Duyarlılık, Kaygı, Öfke-Düşmanlık, Fobik Anksiyete ve Psikotizm alt ölçeklerinde düşük ama istatistiksel düzeyde anlamlı korelasyon tespit edilmiştir. Aynı şekilde tüm alt ölçeklerin Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik faktörü ile ve Somatizasyon alt ölçeği dışındaki diğer dokuz alt ölçeğin de Öz-Denetim / Sorumluluk faktörü ile düşük ama istatistiksel olarak anlamlı düzeyde korelasyon gösterdiği belirlenmiştir. Son olarak tüm alt ölçeklerin Duygusal Tutarsızlık ile 0,45'le 0,67 arasında değişen oranlarda orta düzeylerde değere sahip ve istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar ortaya koydukları gözlenmiştir. En yüksek düzeyde korelasyon gösteren üç alt ölçeğin, 0,67 ile Depresyon alt ölçeğinin, 0,66 ile Kişilerarası Duyarlılık alt ölçeğinin ve 0,63 ile Kaygı alt ölçeğinin olduğu izlenmektedir. Duygusal Tutarsızlık ile gösterdikleri korelasyon düzeyinin büyüklüğüne göre büyükten küçüğe doğru sıralı olarak diğer alt ölçekler ise şu şekildedir. Obsesif-Kompulsif Belirtiler, Fobik Anksiyete, Psikotizm, Öfke-Düşmanlık, Somatizasyon, Ek Ölçek ve son olarak Paranoid Düşünce'dir (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3. 5FKE Faktör Puanları ile SCL-90-R Toplam ve Alt Ölçek Toplam Puanlarının Korelasyon Analizi Karşılaştırma Sonuçları

SCL-90-R Puanları	5FKE Faktör Puanları				
	Dışadönüklük	Yumuşakbaşlılık/ Geçimlilik	Öz-Denetim/ Sorumluluk	Duygusal Tutarsızlık	Gelişime Açıklık
Genel Belirti Düzeyi	-0,07	-0,35**	-0,28**	0,65**	-0,17*
Pozitif Belirti Toplamı	-0,08	-0,23**	-0,20*	0,57**	-0,10
Pozitif Belirti Düzeyi	-0,02	-0,33**	-0,28**	0,51**	-0,14
Somatizasyon	-0,01	-0,23**	-0,15	0,47**	-0,08
Obsesif-Kompulsif Belirtiler	-0,05	-0,30**	-0,23**	0,59**	-0,09
Kişilerarası Duyarlılık	-0,14	-0,28**	-0,27**	0,66**	-0,18*
Depresyon	-0,09	-0,30**	-0,20*	0,67**	-0,14
Kaygı	-0,06	-0,31**	-0,28**	0,63**	-0,21**
Öfke-Düşmanlık	-0,04	-0,48**	-0,35**	0,49**	-0,24**
Fobik Anksiyete	-0,12	-0,28**	-0,34**	0,54**	-0,29**
Paranoid Düşünce	-0,05	-0,33**	-0,21**	0,45**	-0,09
Psikotizm	-0,08	-0,25**	-0,25**	0,52**	-0,18*
Ek Ölçek	-0,01	-0,24**	-0,21**	0,46**	-0,05

*p<0,05

**p<0,01

Son olarak SCL-90-R'nin genel toplam puanlarının yordanmasında 5FKE'nin faktör puanlarının ne kadar etkili olduğunun belirlenmesi amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre SCL-90-R'nin genel toplam puanlarının yordanmasında 5FKE'nin faktör puanlarının birlikte alındığı genel regresyon modellerinde sadece Duygusal Tutarsızlık faktör puanı istatistiksel düzeyde anlamlıdır. Genel Belirti Düzeyi toplam puanını yordamada $R^2=0,45$ ($p=0,001$), Pozitif Belirti Toplamı toplam puanını yordamada $R^2=0,35$ ($p=0,001$), Pozitif Belirti Düzeyi toplam puanını yordamada $R^2=0,29$ ($p=0,001$) elde edilmiştir. Buna karşın 5FKE'nin modele girmeyen faktör puanları çıkarılıp sadece Duygusal Tutarsızlık faktör puanının alındığı ve regresyon analizlerinin yenilendiği durumda ise modellerin üçünde de R^2 değerlerinin çok küçük farklarla da olsa düştüğü görülmüştür.

Tartışma

Kişilik testleri pek çok farklı amaçla kullanılabilir. Kişilik ölçümlerinde de farklı faktör puanları pek çok farklı klinik amaç için ayrı ayrı incelenmiştir.³⁹ Bu çalışmada ise literatürde belirtilenler doğrultusunda kişilik testlerinin belirti saptama amacıyla kullanılıp kullanılmayacağını incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda da Beş Faktör Kişilik Modeli'ne dayalı 5FKE, klinik olmayan örnekleme SCL-90-R ile birlikte test edilmiştir. Çalışmada amaç, 5FKE'nin sadece bir faktörünü değil, tüm faktörlerini birlikte incelemektir. Ancak literatürde özellikle "Duygusal Tutarsızlık" faktörünün incelendiği pek çok çalışma yer almaktadır. Bu nedenlerle de "Duygusal Tutarsızlık" faktörünün SCL-90-R ile ne tür ilişki göstereceğinin incelenmesi ayrı bir önem taşımıştır. Ayrıca cevap aranması gereken diğer bir soru da şu olmaktadır. Klinik ortamda, tanı ve tedavi sürecine belirtiler ile yaklaşılmaktadır. Ancak SCL-90-R veya başka bir ölçme aracı ile belirti taranabiliyor ise bir kişilik testinin ya da daha özelden 5FKE'nin bu sürece ne tür bir katkısının olacağını açık olarak gösterilmesi gerekmektedir.

Çalışmada, katılımcı grubunun özelliklerine ilişkin olması gereken bazı varyanslar kısmen karşılanamamıştır. Katılımcılar basit seçkisiz yöntemle belirlenmiştir ancak araştırmada kullanılan ölçme araçlarını kişilerin kendilerinin doldurması gerekliliği (self-report) de katılımcıların özelliklerinin sınırlandırılması şeklinde bir zorluk yaşanmasına neden olmuştur. Benzer türden tüm araştırmalarda gözlenebilecek bu sorun katılımcı kişi sayısının azlığında daha görünür olmaktadır. Çünkü katılımcı sayısı az olduğunda bazı sosyo-demografik gruplarda yığılım

39 Claridge, G., - Davis, C. What's the use of neuroticism? Personality And Individual Differences, 31(3), 2001, s. 383-400.; DeNeve, K. M., - Cooper, H. The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being. Psychological Bulletin, 124 (2), 1998, s. 197-229.

oluşurken diğer bazılarında görece daha az sayıda katılımcı gözlenmektedir. Bu çalışmada, kişilerin, bulgular kısmında sunulan dağılımları incelendiğinde, ayrı ayrı olarak kadın ve yüksek eğitim düzeyindeki katılımcı kişi sayılarının oransal fazlalığı dikkat çekmektedir. Bir yöntem sorunu olarak bu durumun çalışma sonuçlarına yansımaları engellemenin bir yolu olarak katılımcı sayısının artırılması gerekliliği görülmektedir.

Bu çalışmada 5FKE'nin beş faktörü de ele alınmış, hem çoklu doğrusal regresyon analizlerinde hem de korelasyon katsayı düzeylerinin incelenmesinde SCL-90-R'nin genel toplam puanları açısından da alt boyut toplam puanları açısından da sadece "Duygusal Tutarsızlık" faktörü öne çıkmıştır. Ancak bu çalışma, 5FKE'nin faktörlerinin SCL-90-R'nin genel toplam ve alt boyut toplam puanları ile örtüşme nedenlerini açıklamaktan çok, ne oranda örtüşüğünün açıklanmasına odaklanmıştır.

Çalışmada 5FKE'nin Gelişime Açıklık ve Dışadönüklük faktörlerinin, SCL-90-R'nin genel toplam puanları ve alt boyut toplam puanları ile karşılaştırmalarında 0,30'un üzerine çıkan bir tek korelasyon katsayısı elde edilememiştir. Bu çalışma kapsamında bu iki faktörün SCL-90-R'nin genel toplam puanları ve alt boyutları ile ilişkili olduğunu söylemek mümkün değildir. Buna karşın Öz-Denetim / Sorumluluk faktörünün SCL-90-R'nin genel toplam ve alt boyut toplam puanları ile -0,15 ile -0,35 arasında değişen oranlarda korelasyon gösterdiği görülmüştür. Özellikle faktörün Öfke-Düşmanlık ve Fobik Anksiyete alt boyutları ile ilişkisi faktörün kendi içinde en yüksek katsayıları vermiştir. Yumuşakbaşlılık / Geçimlilik faktörünün ise SCL-90-R'nin genel toplam ve alt boyut toplam puanları ile -0,23 ile -0,48 arasında değişen oranlarda korelasyon katsayıları ortaya koyduğu görülmüştür. Bu faktörle de en yüksek korelasyonu Öfke-Düşmanlık alt boyutu ortaya koymuştur.

"Duygusal Tutarsızlık" faktörünün ise SCL-90-R'nin genel toplam puanları ile 0,51 ile 0,65 arasında, alt boyut toplam puanları ile de 0,45 ile 0,67 arasında değişen oranlarda korelasyon katsayıları gösterdiği görülmektedir. En yüksek korelasyon katsayılarının da Kaygı, Depresyon ve Kişilerarası Duyarlılık alt boyutları ile gerçekleştiği izlenmektedir. Daha önce duygusal denge faktörünün, psikolojik bozuklukların tanısı için zihinsel dayanıklılığın ölçüsü olarak klinik ölçüm olarak kullanılabileceği dile getirilmiştir.³⁸ Duygusal denge faktörü için faktörde yüksek puan almanın hem klinik grupta hem de klinik olmayan grupta belirti taramada etkili olabileceğine yönelik bulgular sunulmuştur.⁴⁰ Bu doğrultuda duygusal denge faktörünün rolüne ilişkin olarak, bilişsel ve davranışsal bileşenleri olan olumsuz duygulanımın yapısına dikkat çekilmiştir. Duygusal dengenin, aşırı yeme, sigara ve/veya içki içme gibi dürtüsel davranışlar, olumsuz düşünce ve

40 McCrae, Costa, a. g. m., s. 81-90.; Hills, Argyle, a. g. m., s. 1357-1364.

davranışlar, baş etme mekanizmalarındaki başarısızlık ve yetersizlikler, gerçek dışı düşünceler, depresyon, kaygı, umutsuzluk ve bazı psikolojik bozuklukları ile ilişkili olduğu farklı pek çok araştırmacı tarafından dile getirilmiştir.⁴¹ Duygusal dengenin, yaşam kalitesinin ve mutluluğun güçlü bir yordayıcısı olduğu,⁴² somatik belirtilerin duygusal denge puanına paralellik gösterdiği ancak arada gösterilen ilişkinin zayıf olduğu da bildirilmektedir.⁴³

Pearson korelasyon analiz sonuçlarına benzer şekilde, SCL-90-R'nin genel toplam puanlarını yordamak için yapılan çoklu doğrusal regresyon analizlerinin her birinde de istatistiksel düzeyde anlamlı olarak sadece "Duygusal Tutarsızlık" faktör toplam puanı denklemlere girmiştir. Genel Belirti Düzeyi toplam puanını yordamada $R^2=0,45$, Pozitif Belirti Toplamı toplam puanını yordamada $R^2=0,35$ ve Pozitif Belirti Düzeyi toplam puanını yordamada $R^2=0,29$ olarak belirlenmiştir. Bu nedenle elde edilen bu R^2 değerleri SCL-90-R'nin genel toplam puanlarının yordanmasına "Duygusal Tutarsızlık" faktörünün katkısını ortaya koymaktadır. Duygusal denge ve kötü yaşam olaylarının, bazı psikiyatrik belirtilerin düzeyleri ile ilişkili olduğu hatta psikiyatrik belirtilerin nedeni olduğu bildirilmektedir. Başka bir ifadeyle güçlü psikiyatrik belirtilerde yüksek duygusal denge puanlarının gözlemlendiği ve kötü yaşam olaylarının eşlik ettiği ya da yüksek duygusal denge puanlarını, güçlü psikiyatrik belirtilerle sonuçlanan kötü yaşam olaylarının hazırladığı belirtilmektedir.⁴⁴ Literatürdeki bu konudaki araştırmalar ve bu çalışmanın sonuçları göz önüne alındığında, klinik olmayan örnekleme 5FKE'nin özellikle de "Duygusal Tutarsızlık" faktörünün tarama amaçlı kullanımının daha detaylı incelenmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Çalışmanın amaçları belirtilirken, kişilik testlerinin tarama amaçlı kullanımına ilişkin olarak bu tür kullanımın önce kuramsal temelini, daha sonra da kullanılabilirliğinin gösterilmesine ihtiyaç olduğu dile getirilmiştir. Bu çalışmada bir kısmına yer verilen önceki çalışmalar kişilik testlerinin değilse bile duygusal denge faktörünün belirti tarama amaçlı kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin olarak ipucu sağlamaktadır.⁴⁵ Ancak kişilik testi sonuçlarının ya da duygusal denge faktör puanlarının klinik örnekleme kullanımına ilişkin daha çok sayıda detaylı çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Çünkü bu tür kullanımların ka-

41 McCrae, Costa, a. g. m., s. 81-90.; Costa, McCrae, a. g. m., s. 299-316.; Whittington, Huppert, a. g. m., s. 97-107.; Hills, Argyle, a. g. m., s. 1357-1364.

42 DeNeve, Cooper, a. g. m., s. 197-229.

43 Murberg, T. A., - Bru, E. The role of neuroticism and perceived school-related stress in somatic symptoms among students in norwegian junior high schools. *Journal of Adolescence*, 30(2), 2007, s. 203-212.

44 Whittington, Huppert, a. g. m., s. 97-107.

45 McCrae, Costa, a. g. m., s. 81-90.; Costa, McCrae, a. g. m., s. 299-316.; Whittington, Huppert, a. g. m., s. 97-107.; Hills, Argyle, a. g. m., s. 1357-1364.; DeNeve, Cooper, a. g. m., s. 197-229.; Murberg, Bru, a. g. m., s. 203-212.

nıtlarını klinik çalışmalar sağlayacaktır. Bu doğrultuda bu araştırmada da Beş Faktör Kişilik Modeli'ne dayalı bir ölçme aracı olarak 5FKE'nin klinik olmayan örnekleme tarama amaçlı olarak kullanılabilceği görülmekte, en azından bu çalışma ile ortaya konulan sonuçların tekrarlanması ve detaylandırılması gerekliliği izlenmektedir. Diğer yandan bu çalışmadaki kişi sayısının azlığı önemli bir eksiklik olarak bu çalışma sonuçlarını zayıflatmaktadır. Buna karşın 5FKE'nin sadece faktör değil, alt boyut toplam puanlarının da dikkate alınarak daha detaylı ilişkilerin ortaya konulması veya gösterilmesi gerekliliği de bu çalışma ile ortaya çıkan bir diğer sonuç olarak görünmektedir. Tüm belirtilenlere rağmen özetle, bu çalışma, belirtilen amaç doğrultusunda bir ön çalışma olarak görünmekte ve genişletilerek elde edilecek sonuçların daha güçlü ve detaylı sunumuna ihtiyaç duymaktadır.

Kaynakça

Aydemir, Ö., - Köroglu, E. , *Psikiyatride Kullanılan Klinik Ölçekler*, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2000, s. 33-40.

Buss, A. H., - Finn, S. E., “Classification of personality traits”, *Journal of personality and social psychology*, 52(2), 1987, s. 432-444.

Carson, RC., “Personality”, *Annual review of psychology*, 40(1), 1989, s. 227-248.

Chaplin, W. F., John, O.P., - Goldberg, L. R., “Conceptions of states and traits: dimensional attributes ideals as prototypes” *Journal of personality and social psychology*, 54(4), 1988, s. 541-557.

Claridge, G., - Davis, C.,”What’s the use of neuroticism?” *Personality And Individual Differences*, 31(3), 2001, s. 383-400.

Costa, P. T., - McCrae, R. R., “Domains and facets: Hierarchical personality assessment using the revised NEO personality inventory”, *Journal Of Personality Assessment*, 64(1), 1995, s. 21-50.

Costa, P. T., - McCrae, R. R., “From catalog to classification: Murray’s needs and five-factor model”, *Journal of personality and social psychology*, 55(2), 1988, s. 258-265.

Costa, P. T., - McCrae, R. R., “Neuroticism, somatic complaints, and disease: Is the bark worse than the bite”, *Journal Of Personality*, 55(2), 1987, s. 299-316.

Costa, P. T., - McCrae, R. R., “Personality in adulthood: A six-year longitudinal study of self-reports and spouse ratings on the NEO personality inventory”, *Journal of personality and social psychology*, 54(5), 1988, s. 853-863.

Costa, P. T., - McCrae, R. R., “Primary traits of eysenck’s P-E-N system: Three and five factor solutions”, *Journal of personality and social psychology*, 69(2), 1995, s. 308-317.

Dağ, İ., “Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)’nin üniversite öğrencileri için güvenilirliği ve geçerliği”, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2(1), 1991, s. 5-12.

DeNeve, K. M., - Cooper, H., “The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being”, *Psychological Bulletin*, 124 (2), 1998, s. 197-229.

Derogatis, L. R.,”SCL-90-R administration, scoring and procedures manual-II”, *Clinical Psychometric Research*, Towson, MD, 1983, s. 1-61.

Derogatis, L. R., Lipman, R. S., Rickels, K., Uhlenhuth, E. H., - Covi, L. The Hopkins symptom check-list (HSCL): A self-report symptom inventory. *Behavioral science*, 19(1), 1974, s. 1-15.

Digman, J. M., "Personality Structure: Emergence of the five factor model", *Annual review of psychology*, 41(1), 1990, s. 417-440.

Digman, J. M., - Inouye, J., "Further specification of the five robust factors of personality", *Journal of personality and social psychology*, 50(1), 1986, s. 116-123.

Friedman, H. S., - Schustack, M. W., *Personality: Classic theories and modern research* (5th Ed.). Boston, MA: Pearson: Allyn & Bacon, 2012, s. 1-22.

Goldberg, L. R., "An alternative "Description of personality": The big-five factor structure", *Journal of personality and social psychology*, 59(6), 1990, s. 1216-1229.

Goldberg, L. R., "The development of markers for the big-five factor structure", *Psychological Assessment*, 4(1), 1992, s. 26-42.

Goldberg, L. R., "The structure of phenotypic personality traits", *American psychologist*, 48(1), 1993, s. 26-34.

Goldberg, L. R., - Saucier, G., "So what do you propose we use instead? A reply to block", *Psychological Bulletin*, 117(2), 1995, s. 221-225.

Hills, P., - Argyle, M., "Emotional stability as a major dimension of happiness", *Personality And Individual Differences*, 31(8), 2001, s. 1357-1364.

Hogan, R. T., "A socioanalytic theory of personality" In M. M. Page (Ed.), 1982 *Nebraska symposium on motivation*. Lincoln: University of Nebraska Press, 1983, s. 55-89.

Johnson, J. A., - Ostendorf, F., "Clarification of the five-factor model with the abridged big-five dimensional circumplex", *Journal of personality and social psychology*, 65(3), 1993, s. 563-576.

MacDonald, K., "Evolution, the five-factor model and levels of personality", *Journal Of Personality*, 63(3), 1995, s. 525-567.

McCrae, R. R., "Creativity, divergent thinking and openness to experience", *Journal of personality and social psychology*, 52(6), 1987, s. 1258-1265.

McCrae, R. R., "Moderated analyses of longitudinal personality stability", *Journal of personality and social psychology*, 65(3), 1993, s. 577-585.

McCrae, R. R., - Costa, P. T., "Personality trait structure as a human universal", *American psychologist*, 52(5), 1997, s. 509-516.

McCrae, R. R., - Costa, P. T., "Recalled parent-child relationship and adult personality", *Journal Of Personality*, 56(2), 1988, s. 417-434.

McCrae, R. R., - Costa, P. T., "Reinterpreting the myers-briggs type indicator from the perspective of the five-factor model", *Journal Of Personality*, 57(1),

1989, s. 17-40.

McCrae, R. R., - Costa, P. T., "Rotation to maximize the construct validity of factors in NEO personality inventory", *Multivariate Behavioral Research*, 24(1), 1989, s. 107-124.

McCrae, R. R., - Costa, P. T., "The NEO personality inventory: Using the five factor model in counseling", *Journal Of Counseling and Development*, 69(4), 1991, s. 367-372.

McCrae, R. R., - Costa, P. T., "The structure of interpersonal traits: Wigginn's circumplex and the five factor model", *Journal of personality and social psychology*, 56(4), 1989, s. 586-595.

McCrae, R. R., - Costa, P. T., "Updating norman's "adequate taxonomy": Intelligence and personality dimensions in natural language and in questionnaires", *Journal of personality and social psychology*, 49(3), 1985, s. 710-721.

McCrae, R. R., - Costa, P. T., "Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers", *Journal of personality and social psychology*, 52(1), 1987, s. 81-90.

McCrae, R. R., - John, O. P., "An introduction to the five-factor model and its applications", *Journal Of Personality*, 60(2), 1992, s. 175-215.

McFatter, R. M., "Interactions in predicting mood from extraversion and neuroticism", *Journal of personality and social psychology*, 66(3), 1994, s. 570-578.

Murberg, T. A., - Bru, E., "The role of neuroticism and perceived school-related stress in somatic symptoms among students in norwegian junior high schools", *Journal of Adolescence*, 30(2), 2007, s. 203-212.

Öner, N., *Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testlerden Örnekler: Bir Başvuru Kaynağı*. (Genişletilmiş 2. Baskı). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 748-751.

Peabody, D., - Goldberg, L. R., "Some determinants of factor structures from personalty-trait descriptors", *Journal of personality and social psychology*, 57(3), 1989, s. 552-567.

Pervin, L. A., "Personality- current controversies, issues and directions", *Annual review of psychology*, 36(1), 1985, s. 83-114.

Pervin, L. A., - Cervone, D., *Personality: theory and research* (11th edition). Hoboken, NJ: John Wiley and Sons, 2010, s. 1-31.

Saucier, G. Hampson, S. E., - Goldberg, L. R., "Cross-language studies of lexical personality factors", In SE Hampson (Ed.), *Advances in personality psy-*

chology, Volume 1. Hove, England: Psychology Press, 2000, s. 1-36.

Somer, O., Korkmaz, M., - Tatar, A., “Beş Faktör Kişilik Envanteri’nin Geliştirilmesi I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması”, *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 2002, s. 21-33.

Somer, O., Korkmaz, M., - Tatar, A., *Kuramdan Uygulamaya Beş Faktör Kişilik Modeli Ve Beş Faktör Kişilik Envanteri (5FKE)*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yayın No: 128, İzmir, 2004, s. 45-66.

Steinberg, M., Barry, D. T. Sholomskas, D., - Hall, P. , “SCL-90 symptom patterns: Indicators of dissociative disorders”, *Bulletin of The Menninger Clinic*, 69(3), 2005, s. 237-249.

Whittington, J. E., - Huppert, F. A., “Neuroticism, psychiatric symptoms and life events”, *Personality And Individual Differences*, 24(1), 1998, s. 97-107.

Wiggins, J. S., “A psychological taxonomy of trait-descriptive terms: The interpersonal domain”, *Journal of personality and social psychology*, 37(3), 1979, s. 395-412.

York, K. L., - John, O. P.,”The four faces of eve: A typological analysis of women’s personality at midlife”, *Journal of personality and social psychology*, 63(3), 1992, s. 494-508.

